

Environmental Assessment Sourcebook
(World Bank Technical Papers, No.140, 154)
(1991)

Volum II

Sectoral Guidelines

Volum III

Guidelines for Environmental Assessment
of Energy and Industry

&

Iran & Malaysia EIA Guidelines

A Critical Review of EIA in Iran

Compiled & Translated by:

Henrik Madjnoonian

Parastu Mirabzaded, A.

Mohammad Danesh

راهنمای ارزیابی
پیامدهای توسعه بر محیط زیست
دستورالعمل‌های توسعه‌بخشی و پروژه‌های انرژی و صنعت
(کتاب مرجع بانک جهانی)

ویژه:
ارزشمندان، مدرسان، ارزیابان،
مهندسان مشاور و کارگزاران حفاظت و توسعه

ترجمه و تدوین:
هنریک مجنونیان
پرستو میرابزاده
محمد دانش

سرشناسه: بانک جهانی، دپارتمان محیط زیست (World Bank Environment Department)

عنوان و بدیدآور: راهنمای ارزیابی پیامدهای توسعه بر محیط زیست: دستورالعمل‌های توسعه‌بخشی و پروژه‌های انرژی و صنعت (کتاب مرجع بانک جهانی).
ایبانک جهانی، دپارتمان محیط زیست؛ ترجمه و تدوین: هنریک مجنونیان، پرستو میراب‌زاده، محمد دانش.

مشخصات نشر: مشهد: جهاددانشگاهی مشهد، ۱۳۹۳. (انتشارات جهاددانشگاهی مشهد؛ ۴۹۹؛ علوم پایه؛ ۷۷)

مشخصات ظاهری: ۴۵۲ ص. جدول، نمودار؛ ۲۲×۲۹

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۴-۳۱۶-۶

یادداشت: کتاب حاضر ترجمه بخش‌هایی از جلد اول و دوم و سوم کتاب Assessment Source Book می‌باشد.

موضوع: رشد اقتصادی -- تأثیر بر محیط زیست.

موضوع: محیط زیست -- ارزشیابی اثرات.

شناسه افزوده: مجنونیان، هنریک، ۱۳۳۰، - مترجم.

شناسه افزوده: میراب‌زاده، پرستو، ۱۳۴۲، - مترجم.

شناسه افزوده: دانش، محمد، ۱۳۳۱-۱۳۸۳، مترجم.

شناسه افزوده: دانشگاهی مشهد.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ب ۴ / ر ۱۹۵ / TD

رده‌بندی دیوئی: ۳۳۳ / ۱۴

انتشارات جهاددانشگاهی مشهد

مشهد، میدان آزادی، پردیس دانشگاه، سازمان مرکزی جهاددانشگاه
ص. پ. ۱۳۷۶ - ۹۱۷۷۵ تلفن: ۳۸۸۳۲۳۶۷ دفتر بخش: ۳۸۸۴۲۲۳۰
www.jdmpress.com info@jdmpress.com

راهنمای ارزیابی پیامدهای توسعه بر محیط زیست
دستورالعمل‌های توسعه‌بخشی و پروژه‌های انرژی و صنعت
(کتاب مرجع بانک جهانی)

ترجمه و تدوین: هنریک مجنونیان، پرستو میراب‌زاده، محمد دانش

واژه‌پرداز هاشمی نجفی / الیوگرافی مشهداسکر / چاپ و صحافی دانشگاه فردوسی

چاپ اول تابستان ۱۳۹۳ / ۱۱۰۰ نسخه / شماره‌ی نشر ۴۹۹

ISBN: 978-964-324-316-6

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۳۲۴-۳۱۶-۶

کلیه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است.

قیمت: ۳۷۰.۰۰۰ ریال

منام خداوند جان و خرد

کتاب بزرگترین دین و فرهنگ بشر است. دانش بشری مدیون هزاران هزار کتابی است که در طول تاریخ رنج و تلاش فراوان گرد آمده‌اند. کتاب تداوم معرفت علمی انسان است که در انجام به تراکم دانش و بروز دیگرگونی‌های تمدنی می‌انجامد.

جهاد دانشگاهی مشهد بر این باور است که نخستین گام در راه بهبود ساختارهای اقتصادی-اجتماعی و توسعه‌ی کشور، تکیه بر تازدهای دانش و نشر یافته‌های پژوهشگران است. کتاب «جهاد دانشگاهی» یونودونهمین اثری است که با همین رویکرد منتشر می‌شود. رهنمودی خوانندگان فرهیخته می‌تواند ما را در ارتقای سطح کیفی و کمی این آثار یاری نماید.

انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول: توسعه روستایی و کشاورزی
۱۳	۱. مدیریت تولید کشاورزی
۱۹	۲. مدیریت یکپارچه آفات و استفاده از مواد شیمیایی کشاورزی
۲۶	۳. صنایع کشاورزی
۳۵	۴. سدها و مخازن آبی
۴۲	۵. شیلات (آبزی)
۵۱	۶. حفاظت در برابر سیل
۵۷	۷. مدیریت جنگل‌های طبیعی
۶۸	۸. جنگل‌کاری و توسعه درختکاری
۷۷	۹. توسعه آبخیز
۷۸	۱۰. آبیاری و زهکشی
۸۴	۱۱. مدیریت دام و مرتع
۹۱	۱۲. جاده‌های روستایی
۹۸	۱۳. پیوست‌ها: نمونه موضوع‌های کلیدی در شرح وظایف (TOR) ارزیابی زیست‌محیطی
۹۸	صنایع کشاورزی
۱۰۰	سدها و مخازن
۱۰۱	حفاظت در برابر سیل
۱۰۲	شیلات (آبزیان)
۱۰۴	مدیریت جنگل‌های طبیعی
۱۰۵	جنگل‌کاری/درختکاری
۱۰۶	آبیاری و زهکشی
۱۰۷	مدیریت مراتع و دامداری
۱۰۸	جاده‌های روستایی
۱۰۹	فصل دوم: جمعیت، بهداشت و تغذیه، توسعه شهری، ترابری، آبرسانی و فاضلاب
۱۱۱	۱. ایمنی و بهداشت عمومی
۱۱۷	۲. تأملات زیست‌محیطی در پروژه‌های توسعه شهری
۱۲۸	۳. جاده‌ها و بزرگراه‌ها
۱۳۳	۴. ناوبری درون‌خشکی
۱۳۸	۵. بنادر و لنگرگاه
۱۴۵	۶. پروژه‌های مسکن‌سازی در مقیاس بزرگ
۱۵۲	۷. سیستم‌های جمع‌آوری و دفع زباله (مواد زائد جامد)
۱۶۱	۸. توسعه و توریسم
۱۶۷	۹. آبرسانی (تامین آب)
۱۶۸	۱۰. سیستم‌های جمع‌آوری، تصفیه، مصرف دوباره و دفع فاضلاب
۱۷۸	۱۱. پیوست‌ها: نمونه موضوع‌های کلیدی در شرح وظایف (TOR) ارزیابی زیست‌محیطی
۱۷۸	ناوبری درون‌خشکی
۱۷۹	تسهیلات بندر و لنگرگاه

۱۸۰	سیستم‌های دفع زباله
۱۸۲	توسعه گردشگری
۱۸۳	سیستم‌های جمع‌آوری، تجدید مصرف و دفع پساب
۱۸۷	فصل سوم: انرژی و صنعت
۱۸۹	۱. مدیریت مخاطرات صنعتی
۱۹۷	۲. مدیریت مواد خطرناک
۱۹۹	۳. تعیین سایت کارخانه و توسعه شهرک صنعتی
۲۰۴	۴. خطوط انتقال نیرو
۲۰۹	۵. خطوط لوله نفت و گاز
۲۱۵	۶. توسعه نفت و گاز در فراکرانه
۲۲۱	۷. توسعه نفت و گاز - نزدیک به کرانه ساحلی
۲۲۷	۸. پروژه‌های برقایی (هیدروالکتریک)
۲۳۵	۹. پروژه‌های ترمو الکتریک (نیروگاه‌های حرارتی)
۲۴۷	۱۰. سیمان
۲۵۵	۱۱. صنایع مواد پلاستیکی و پتروشیمی
۲۶۱	۱۲. صنایع کودسازی
۲۶۷	۱۳. صنایع فراوری مواد غذایی
۲۷۷	۱۴. صنایع آهن و فولاد
۲۸۴	۱۵. فلزات غیر آهنی
۲۹۳	۱۶. پالایشگاه (پالایش نفت)
۲۹۹	۱۷. فراوری خمیر کاغذ، چوب و کاغذ
۳۰۷	۱۸. کان کنی و عمل آوری مواد معدنی
۳۱۷	۱۹. پیوست‌ها: نمونه موضوع‌های کلیدی در شرایط (TOR) ارزیابی زیست‌محیطی
۳۱۷	سهیلات انرژی
۳۲۳	تسهیلات صنعتی
۳۲۹	فصل چهارم: گزیده دستورالعمل‌های ارزیابی زیست‌محیطی
۳۳۱	۱. راهنمای ارزیابی زیست‌محیطی
۳۳۷	۲. راهنمای گزارش ارزیابی زیست‌محیطی برای پروژه‌های خاص
۳۳۹	۳. راهنمای فهرست موضوع‌هایی که بالقوه مشمول ارزیابی زیست‌محیطی هستند
۳۴۱	۴. راهنمای غربال زیست‌محیطی
۳۴۳	۵. نمونه پیش‌نویس شرح وظایف ارزیابی زیست‌محیطی (TOR)
۳۴۵	۶. نمونه تپ شرح وظایف ارزیابی زیست‌محیطی بانک جهانی
۳۴۹	۷. راهنمای فهرست کارشناسان موردنیاز در طرح‌های ارزیابی زیست‌محیطی
۳۵۱	۸. واژه‌نامه
۳۵۷	فصل پنجم: پیوست ۱ خلاصه‌ای از اطلاعات سودمند در ارزیابی
۳۵۹	الف. پیوست صورتجلسه مورخ ۷۶/۱۰/۲ شورای عالی حفاظت محیط زیست آیین‌نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیست‌محیطی
۳۶۹	ب. مثال موردی: راهنمای ارزیابی پیامدهای زیست‌محیطی توسعه در کشور مالزی
۴۱۹	ج. حدود تمرینشی ارزیابی زیست‌محیطی
۴۳۱	فصل ششم: پیوست ۲ منابع، اختصارات و سرواژه‌های کتابنامه بانک جهانی
۴۳۳	منابع
۴۳۹	کتابنامه بانک جهانی برای مطالعه
۴۴۵	اختصارات و سرواژه‌ها

مقدمه

مجموعه پیش‌رو از چهار بخش تشکیل شده است. گرچه این بخش‌ها مستقل از یکدیگرند، اما در نهایت در درک نظری و کاربردی عملی ارزیابی با یکدیگر پیوند می‌خورند. هسته اصلی کتاب را راهنمای ارزیابی پیامدهای توسعه بر محیط زیست بانک جهانی تشکیل می‌دهد. این کتاب که توسط کارشناسان ورزیده بانک جهانی تهیه شده است به صورت کتاب مرجع، سال‌های درازی است به عنوان «راهنمای ارزیابی» در بین کشورهای جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این کتاب مانند دانشنامه‌ای دستورالعمل‌های ارزیابی تمام فعالیت‌های مؤثر انسانی در زمینه توسعه کشاورزی، دامداری، شیلات، جنگل و طیف گسترده صنایع، معادن و انرژی را به صورت ساده، موجز و قابل فهم ارائه می‌کند. کتاب به منظور آسان و اعتبار خود بی‌نیاز از هرگونه توصیف اضافی است. برخی از دستورالعمل‌های کتاب حاضر در سال‌های گذشته به صورت دوری جهت استفاده کارشناسان محیط زیست طبیعی سازمان برای حل تعارضات مناطق حفاظت‌شده چاپ و منتشر شده‌اند. با گسترش دامنه فعالیت‌ها و کاربری‌های ناسازگار در داخل این مناطق و ضرورت ارزیابی ناگزیر آن‌ها، تقاضای کارشناسان برای ارائه سایر دستورالعمل‌های ارزیابی به علت خصلت کاربردی آن‌ها و به عنوان نیازی میرم رویه فزونی گذاشت. همسانی مطالب ارزیابی فعالیت‌های توسعه به صورت استاندارد، سهولت درک و کاربری آسان از امتیازاتی است که کتاب از آن برخوردار است. به همین دلیل نیز در میان همه دست‌اندرکاران بخش کارشناسان ارزیابی و مهندسان مشاور از مطلوبیت زیادی برخوردار است. متن حاضر جلد دوم و سوم «راهنمای ارزیابی پیامدهای توسعه بر محیط زیست» بانک جهانی را به طور کامل دربر می‌گیرد. از جلد اول کتاب تنها به ترجمه دستورالعمل‌های ضروری کلیت کتاب اکتفا شده است. برای افزایش دامنه کاربری کتاب بنابه پیشنهاد شماری از همکاران اهل فن و مدرسان ارزیابی که سابقه‌ای در پرورش ارزیابان و تدریس نظری آن دارند بخش‌های زیر نیز افزوده شده‌اند تا بتواند نیازهای آموزشی آن‌ها را به عنوان کتاب کمک‌درسی برآورده سازد.

(الف) الگوی ارزیابی اثرات زیست‌محیطی شورای عالی محیط زیست و ضمایم آن نیز به عنوان دستورالعمل قانونی و پذیرفته شده سازمان حفاظت محیط زیست کمابیش با الگوهای متعارف جهانی تطابق دارد و برای مجریان ارزیابی ملاک عمل محسوب می‌شود.

(ب) راهنمای ارزیابی زیست‌محیطی (مثال موردی: کشور مالزی): این راهنما یک الگوی عملی از تمام مفاهیم اساسی، فرایندها، روش‌های ارزیابی تا نحوه تنظیم گزارش‌ها را دربر می‌گیرد. مواردی را نیز مترجمان با استفاده از منابع داخلی و خارجی بنابه ضرورت به آن افزوده‌اند تا دانشجویان بتوانند از کلیت یک طرح ارزیابی درک کاملی داشته باشند. طبیعی است این مختصر نمی‌تواند به طور معجزه‌آسایی آن‌ها را به متخصصان ارزیابی تبدیل کند و بیشتر به کار مدرسانی می‌خورد که در این زمینه تجربه و تخصص را با هم یک جا دارند. این توضیح از آن جهت ضروری است که این فشرده که تا حدی ساده‌سازی نیز شده نباید دانشجویان و کاربران غیرمتخصص را دچار این توهم کند که با خواندن آن قادرند یک شبه ارزیاب شوند. «ارزیابی اثرات توسعه بر محیط زیست» به عنوان یک فعالیت گروهی منسجم و میان‌رشته‌ای بنابه ماهیت خود دارای ظرایف و پیچیدگی‌هایی است که تنها در پرتو بینشی جامع‌نگر بر بستر تجربه، دانش و فعالیت گروهی بلندمدت می‌تواند به وسیله مؤثر و مفیدی در «تلفیق حفاظت و توسعه» تبدیل شود. بدیهی است ساده‌سازی تا حدی برای درک مفاهیم علمی منطقی است اما این ساده‌سازی نباید خطر «ساده‌نگری» را برای علاقه‌مندان آن به ارمغان آورد. حضور این بخش در این مجموعه تنها با درک این نکته مهم و در این

چارچوب می‌تواند قابل ارزیابی مثبت باشد. کاربران تازه‌کار و دانشجویان باید این موضوع را به‌خوبی درک کنند که ارزیابی فعالیت‌های فردمحور، تجربی و پراکنده نیست بلکه فعالیت‌های گروهی، نظام‌مند با روابط عضو، در کالبدی یگانه است.

(ج) **حدود تمرینشی ارزیابی زیست محیطی توسعه:** تحلیلی است بر قابلیت‌ها و محدودیت‌های ارزیابی که حدود تمرینشی آن را مشخص کرده و به تمام چون و چراهایی که پیرامون فایده‌مندی ارزیابی وجود دارد پاسخ می‌دهد. هرگونه گزاره گویی یا کم‌گویی در مورد اهمیت ارزیابی به عنوان وسیله‌ای در خدمت توسعه پایدار در این بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در واقع حدود تمرینشی ارزیابی زیست محیطی جمع‌بندی از همه عوامل مؤثر بر این وسیله کارآمد در لگام‌زدن به توسعه مخرب و بی‌رویه است. ارزیابی زیست محیطی در ذات خود کمتر دارای عیب و ایراد اساسی است، اما چنانچه در عمل قابلیت‌های محدودی از خود نشان می‌دهد و انتظارات ما را آن‌گونه که شایسته است برآورده نمی‌سازد ربطی به ماهیت آن ندارد، بلکه ایراد مربوط به عوامل دیگری است که براساس تجربیات جامعه جهانی در این مقاله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. بدیهی است جمع‌بندی نتایج شبه فعالیت‌های سطحی، پراکنده و پراهمی که اغلب به نام گزارش‌های ارزیابی امروزه ترویج پیدا کرده‌اند نباید تصمیم‌گیران را بی‌ذریغ و دلسرد کرده و نسبت به فایده‌مندی آن دچار تردید کنند. این بخش برای گروه‌های غیرحرفه‌ای هم از اصول و تصمیم‌گیران صنعت، انرژی، محیط زیست و منابع طبیعی در نظر گرفته شده است تا بتوانند نه تنها بر تردیدهای خود بر فایده‌مندی، ارزیابی فایده‌آیند بلکه با رفع کاستی‌ها و موانع موجود و حمایت مستمر خود زمینه ارتقای آن را نیز در صورت امکان فراهم کنند.

در فراهم‌آوری کتاب پر حجم و بسیار وادار، دوستان زیادی هستم. طبیعی است شکل‌گیری کتاب نمی‌توانست بدون مساعدت فکری دکتر مجید مخدوم تحقق یابد. در این سال‌ها وجود ایشان همیشه باعث پشتگرمی من، برای تولید و نشر اطلاعات جهت ارتقای سطح دانش خود و دانشجویانم بوده است. این کتابی‌های مستمر و بی‌دریغ ایشان مثل همیشه سپاسگزارم.

در ترجمه و بازخوانی دستورالعمل‌های بانک جهانی در سال‌های گذشته آغاز شده است شماری از همکاران و دانشجویان هر یک به نحوی مشارکت داشته‌اند. از ترجمه‌های آقای مشیر خروانه ترجمه دو فعالیت (صنایع آهن و فولاد/ فلزات غیر آهنی) انتخاب و پس از بازنگری در این جا گنجانده شده است. از ترجمه‌های دوست عزیز و از دست‌رفته‌ام شادروان محمد دانش چندین فعالیت صنعتی بازنگری و انتخاب شده است. از ترجمه‌های سرکار خانم پرست میراب‌زاده چندین فعالیت و همین‌طور راهنمای ارزیابی کشور مالزی به عنوان درسامه عیناً مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این راهنمای هم حجم و بی‌ادعا که در این جا تلخیص هم شده است به دلیل سادگی، انسجام و ایجاز بنا به عقیده مدرسان ارزیابی به عنوان درسامه خوب و خواندنی برای دانشجویان به‌شمار می‌رود. به همین دلیل نیز به جای ترجمه هرگونه کتاب جدیدی ترجیح داده شد و چون این راهنما به عنوان درسامه استفاده شود. بازخوانی متن‌های حروف چینی شده را مدیون سرکار خانم روشنا بهاش و دانشجویان خوب امروزم آقای حسن پسندیده و سرکار خانم اعظم تبیانان هستم که با علاقه‌ای ستودنی زحمات آن را کشیدند. به سبب واژه‌نامه کتاب دانشجویان دوره کارشناسی ارشد نقش اصلی را داشته‌اند. به هنگام نمونه‌خوانی متن ترجمه کتاب تمام معادل‌ها و معنی‌ها را برای دانشجویان انتخاب و برای زیرنویسی پیشنهاد شده‌اند. گرچه به نظر می‌رسد شمار زیادی از معادل‌ها واژه‌های ساده قابل حذف باشند و حضورشان می‌تواند به سطح کیفی کتاب لطمه وارد کند اما از آنجا که هدف نخست مطلوبیت کتاب برای کاربران آن و از جمله دانشجویان می‌باشد، به خواست و انتخاب آن‌ها بی‌کم و کاست اولویت داده شده است. این کتاب نیز مانند کتاب‌های پیشین از سری کتاب‌های درسی آموزشدهنده محیط زیست و دانش‌دهنده‌های محیط زیست و منابع طبیعی کشور به‌شمار می‌رود. کتاب مرجع بانک جهانی، به دلیل امتیازاتی که ذکر آن‌ها رفت در میان اقشار مختلف خواستاران زیادی دارد. انتظار می‌رود که همراه با افزوده‌ها و پیوست‌های تکمیلی بتواند مورد استفاده طیف وسیعی از کارشناسان، ارزیابان، مدرسان ارزیابی، مهندسان مشاور تا کارگزاران حفاظت و توسعه محیط زیست و منابع طبیعی قرار گیرد. طبیعی است تدوین کتابی بی‌عیب و نقص که بتواند انتظارات گروه‌های مختلف را در طیفی گسترده برآورده سازد، بسیار دشوار است. زیرا نیازهای گروه‌های مختلف ممکن است در یک کتاب واحد و یگانه سازگاری چندانی با یکدیگر نداشته باشد. اما به نظر می‌رسد که افزوده‌های پیشنهادی همکاران در پیوند با هسته اصلی کتاب یعنی دستورالعمل‌های بانک جهانی توانسته باشد این دشواری را از میان بردارد و مطلوبیت آن را برای طیفی گسترده تأمین کند.

در خاتمه از اساتید و داوران محترم دانشکده محیط زیست و منابع طبیعی دانشگاه تهران آقایان دکتر مجید مخدوم، دکتر احمد یآوری و دکتر فروید آذری دهکردی که ضمن نقد، بررسی و داوری کتاب از ارائه نظرات سازنده خود نیز دریغ نکردند، سپاسگزاری می‌کنم. امیدوارم به‌هنگام چاپ کتاب، این نظرات مورد توجه سازمان حفاظت محیط زیست قرار گیرد. در مورد اجتناب از کاربرد «واژه‌های غلط مصطلح»^{*} که به‌حق مورد ایراد و انتقاد برخی از داوران محترم قرار گرفته بود، متأسفانه به‌علت وجود اختلاف آراء و نظرات در میان دست‌اندرکاران توافق حاصل نشد.

در پایان، ضمن پوزش از تأخیر طولانی که در چاپ کتاب به‌وجود آمد یک‌بار دیگر از همه دوستان خود به‌ویژه همکاران انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد که با علاقه و تلاش خود کتاب را در کیفیتی مطلوب برای چاپ آماده کردند سپاسگزاری می‌کنم. امیدوارم این کتاب نیز مانند سایر کتاب‌های درسی، کمک‌درسی و ترویجی پیشین مترجم مورد توجه دانش‌دوستان به‌ویژه دانشجویان، مدرسان و مروجان حفاظت محیط زیست قرار گیرد.

به این امید
هنریک مجنونیان

^{*} به‌نظر برخی از صاحب‌نظران در غیبت یک واژه‌نامه معتبر فارسی در برابر واژه‌های بیگانه، امروزه معادل‌های زیادی در ادبیات محیط زیست کشور وارد شده‌اند که پایه و اساس درستی ندارند. اما از آنجا که سخت جا افتاده‌اند و حتی در اسناد سازمان راه یافته و جای خود را تثبیت کرده‌اند، استفاده از آنها تقریباً برای همه اجتناب‌ناپذیر شده است. واژه آشنای «حفاظت» مصدر معمولی است که از دیرباز به‌جای مصدر متعدد محافظت (نگهداشت) کاربرد پیدا کرده است. واژه وارونه و ساختگی «زیست‌محیطی» نیز به‌جای «محیط‌زیستی» در دهه گذشته رایج شده است. مثال‌های متعددی در این زمینه می‌توان ذکر کرد. برخی معتقدند که با اجتناب از این غلط‌های رایج، راه برای کاربرد صورت صحیح این واژه‌ها باز می‌شود و این واژه‌ها می‌توانند به‌تدریج جای خود را در ادبیات محیط‌زیست کشور تثبیت کنند. (به نقل از دکتر مجید مخدوم، مصاحبه شخصی، ۱۳۸۶) در مقابل، برخی دیگر از صاحب‌نظران کاربری این غلط‌های مصطلح را مجاز می‌دانند. توجیه زیر در دفاع از کاربری این نوع غلط‌های رایج نمونه‌وار است. زبان‌شناسان بسیاری آنچه را که ادبا غلط می‌انگارند، نتیجه تحول زبان می‌دانند. از جهتی حق با زبان‌شناسان است. زبان در حال تحول است. پیوسته گروهی از کلمات از زبان بیرون می‌روند و به بونه فراموشی سپرده می‌شوند و گروهی از کلمات جدید در زبان ظاهر می‌شوند. کلماتی که به موجودیت خود ادامه می‌دهند از جهت آوایی، معنایی و دستوری دچار دگرگونی می‌شوند. این دگرگونی نخست به‌صورت غلط ظاهر می‌شود، سپس تبدیل به غلط مصطلح می‌گردد. غلط مصطلح که فراگیر شد و به زبان اهل کتاب و ادب سرایت کرد، جای صحیح را می‌گیرد و صورت سابق کلمه را از میدان به‌در می‌کند. تحول اگر در مرحله آغازین باشد می‌توان آن را نادیده گرفت. اما اگر غلبه کرده باشد، به‌طوری که بیشتر گویندگان صورت تحول‌یافته را به‌کار ببرند و صورت اصلی و سابق را به بونه فراموشی سپرده باشند، دیگر صورت اصلی را به‌کاربردن جایز نیست و باید غلط تلقی شود. (به نقل از دکتر حسن انوری، بخارا، شماره ۶۰۵ اردیبهشت ۱۳۸۶) متأسفانه بحث غلط‌های مصطلح همچنان باز بوده و گروهی از کارشناسان موافق این و گروهی دیگر موافق آن نظر می‌باشند.

با توجه به توضیح فوق در مورد اختلاف آراء موجود بین صاحب‌نظران، امیدوارم اساتید محترم کاربرد واژه‌های غلط رایج در این کتاب را از سوی مترجم جانبدارانه تلقی نکنند.